

De landbouw op de schop

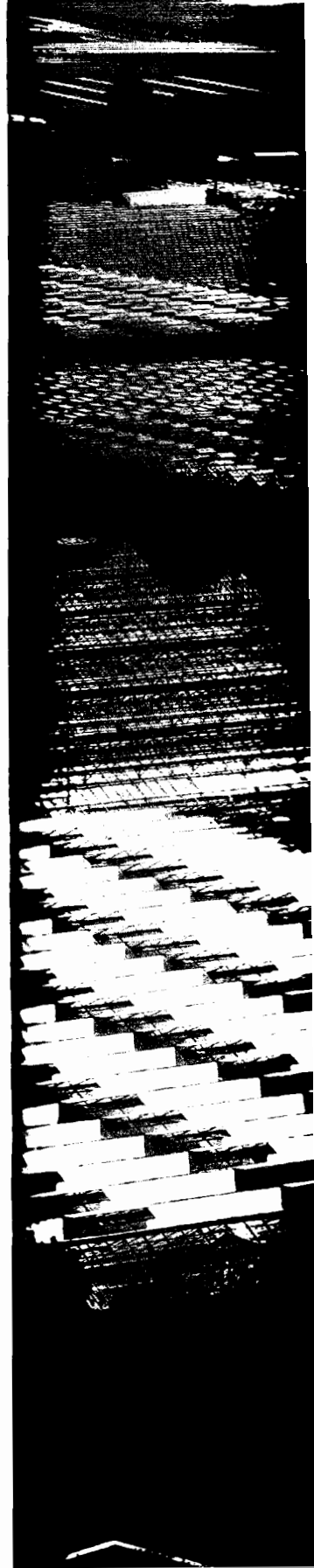
De Europese landbouwsubsidies liggen onder vuur.

Wat blijft er over van onze agrarische sector als ze worden geschrapt? Wie wordt er beter van?

Niet de kleine boeren in arme ontwikkelingslanden, betogen **Niek Koning** en **Joep van den Broek**.

Die zijn meer gebaat bij een multilateraal systeem van 'managed trade' in combinatie met protectie van de eigen markt: 'Liberalisering is goed voor grote boeren in ontwikkelde of midden-inkomenslanden.'

Rudy Rabbinge ontmantelt vijf mythes over de Nederlandse landbouw en pleit voor een Europees ruimtelijk en landbouwbeleid dat innovatie centraal stelt. **Jan Douwe van der Ploeg**, tot slot, zoekt een nieuw 'groot verhaal' voor de landbouw en schetst twee scenario's: inzetten op continuïteit dan wel op specialisatie in de productie van hoogwaardig 'distinctief' voedsel.

op af te dingen. Liberalisering is goed voor grote boeren in ontwikkelde landen of midden-inkomenslanden met goedkope grond en een goed ontwikkelde infrastructuur. Denk aan Australië, Chili, Argentinië, of de grote katoen-, suiker- en sojaboeren in het zuidwesten van Brazilië. Zij hanteren een lagere kostprijs dan hun Amerikaanse en Europese collega's. Als die hun steun kwijtraken, kunnen zij hun exporten uitbreiden. Vandaar de fervente agrarische vrijhandelsoptelling van uiteenlopende regimes in die landen, variërend van de militaire junta's in Chili en Argentinië (vader Zorreguieta!) tot de socialistische regering van Lula in Brazilië.

Voor producenten van exportgewassen in arme ontwikkelingslanden ligt het verdeelder. De West-Afrikaanse katoenboeren hebben een lage kostprijs maar worden geschaad door de Amerikaanse en Europese katoensubsidies. Vandaar het katoeninitiatief van Mali, Burkina, Tsjad en Benin in de WTO. Maar de enigen die belang hebben bij liberalisering van de handel in suiker zijn de grote suikerboeren in Australië en Brazilië. De suikerboeren uit de ACP-landen (de ex-koloniën waar de EU via het Cotonou-verdrag een bijzondere relatie mee onderhoudt) hebben een preferentiële toegang tot de Europese markt en zien bij een verlaging van de Europese suikerprijs hun inkomens teruglopen. Onder het *everything but arms*-initiatief van de EU wordt de preferentiële toegang uitgebreid tot alle minst ontwikkelde landen; ook die hebben daarom belang bij een lonende Europese suikerprijs. Boeren uit deze landen hebben samen met hun Europese collega's gedemonstreerd tegen het voorstel van de Europese Commissie om de suikerprijzen te verlagen. Wél willen zij een verdere inperking van de Europese productiequota om meer ruimte te maken voor hun exporten. Op dit punt bleek een compromis mogelijk. In Nederland trekken de Novib en de landbouworganisaties, en in België de ontwikkelingsorganisaties, de landbouworganisaties en zelfs de landbouwministers, nu samen op tegen de Europese suikerhervorming.⁴

Voor tropische gewassen als koffie en cacao

bestaan nauwelijks invoerbepalingen. De wereldmarkten daarvoor zijn in feite de enige die echt zijn geliberaliseerd. Dat is gebeurd in de jaren '80, toen de (door Pronk gesteunde) campagne van ontwikkelingslanden voor een *New International Economic Order* met mondiale prijsarrangementen door de VS en de EU de grond in werd geboord.⁵ Ook de al bestaande overeenkomsten voor koffie, cacao en suiker zijn toen onderuit gegaan. Het leidde tot een instorting van de prijzen en enorme problemen in de productiegebieden.⁶

Ook voor nieuwe exportgewassen als groenten, fruit en bloemen bestaan weinig handelspolitieke invoerbepalingen. De belangrijkste invoerbarrières voor deze producten zijn fytosanitaire en voedselveiligheidseisen, en de hoge kwaliteitseisen die worden gesteld door de westerse afnemers. De eerste kunnen nog wel eens tegen het licht worden gehouden, maar aan de laatste valt weinig te doen. Je kunt welvarende westerse consumenten niet dwingen om tweede keus groenten te eten.

BELANG VAN DE BINNENLANDSE MARKT

Toch hebben liberale economen juist van deze 'niet-traditionele' exportgewassen huizenhoge verwachtingen. Door de hoge eisen en de sterke concurrentie op de wereldmarkt blijken ze echter alleen haalbaar op plaatsen met zeer gunstige productie-omstandigheden onder de rook van havens of vliegvelden. De boontjes en rozen die we kopen in de supermarkt worden verbouwd in kleine gebieden rond steden als Nairobi en Kampala.⁷ De mogelijkheden die daar bestaan moeten zeker worden benut, maar dat leidt niet tot de exportgeleide groei die veel economen verwachten. Programma's voor handelsgerelateerde technische assistentie die eenzijdig hierop inzetten zijn dan ook faliekant mislukt. Dat blijkt nu ook uit een evaluatiestudie door de Inspectie Ontwikkelingssamenwerking en Beleidsevaluatie van het Ministerie van Buitenlandse Zaken.⁸

De impuls voor *pro-poor growth* in ontwik-

kelingslanden zal vooral moeten komen van de eigen regionale voedselmarkt. Het overgrote deel van de landbouwproductie in deze landen vindt zijn weg daarheen. Voor de producenten van deze voedselgewassen brengt internationale landbouwliberalisering beslist geen verbetering. Zo'n liberalisering zou de agrarische wereldmarktprijzen eenmalig met ongeveer tien procent verhogen, in een voortgaande dalende trend.⁹ Dat is bij lange na niet genoeg om de productie voor de betreffende boeren lonend te maken. Tegelijk worden de invoerrechten die deze boeren beschermen afgebroken. Weliswaar hoeven ontwikkelingslanden van de WTO hun invoerrechten minder te verlagen en zijn de minst ontwikkelde landen van reductieverplichtingen vrijgesteld, maar de Wereldbank en het IMF hebben veel landen gedwongen deze coulançe niet te gebruiken en hun invoerrechten toch te verlagen. Daardoor worden nu bijvoorbeeld de West-Afrikaanse markten overstroomd

De impuls voor pro-poor growth in ontwikkelingslanden zal vooral moeten komen van de eigen regionale voedselmarkt. Het overgrote deel van hun landbouwproductie vindt zijn weg daarheen

14 door goedkope Amerikaanse en Thaise rijst en Braziliaanse en Europese kip. Het gevolg is dat de prijsverhoudingen voor de boeren zo ongunstig worden dat ze niet kunnen investeren in bemesting en bodemconservering, zodat de bevolkingsgroei op het platteland leidt tot een neerwaartse spiraal van bodemdegradatie en armoede.¹⁰ Oud-OESO ambassadeur Ferdinand van Dam concludeerde daarom onlangs in *NRC Handelsblad* dat vrijhandel Afrika alleen maar schade berokkent.¹¹

De koepelorganisatie van West-Afrikaanse

boeren ROPPA is het dan ook totaal oneens met de neoliberale economen die voor de Afrikaanse boeren zeggen op te komen. Van haar mogen ontwikkelde landen best hun boeren beschermen, als ze hun productie maar beheersen.¹² Haar prioriteit is het terugwinnen van de eigen West-Afrikaanse markt door beschermende invoerrechten.¹³ De meeste arme ontwikkelingslanden hebben zich dan ook niet aangesloten bij de G20-coalitie, die bij de WTO pleit voor liberalisering en waarin landen zitten als Brazilië, maar bij de G33, die vindt dat ontwikkelingslanden het recht moeten houden om hun eigen boeren te beschermen. Ook binnen Brazilië bestaan wat dit betreft grote tegenstellingen. De grote suiker- en sojaboeren achter landbouwminister Rodriguez, die het oor heeft van Lula, zijn vóór liberalisering. Maar de kleine boeren die georganiseerd zijn in de FETRAF en een spreekbuis hebben in het ministerie voor plattelandsonwikkeling eisen bescherming.¹⁴

Neoliberale economen en liberale sociaal-democraten stellen vaak dat bescherming van de landbouwmarkten schadelijk is voor de armen die hun voedsel moeten kopen. Daarbij wijzen ze erop dat ook het grootste deel van de plattelanders daartoe behoort. Ze vergeten dat de armen weinig kopen voor lage voedselprijzen als dat maakt dat ze geen werk hebben en niets verdienen. Alleen als de massa van boeren in staat is te investeren komt er vraag naar arbeid en naar de diensten van de timmerman en de dorps-smid. Dat leidt tot groei van de binnenlandse handel en nijverheid, die weer een leerschool kunnen worden voor de wereldmarkt. Het idee dat arme landen dat kunnen overslaan en direct een sprong naar de export van industrieproducten of diensten kunnen maken is achterhaald. Gebrek aan vaardigheden, hoge transactiekosten en een slechte infrastructuur staan zo'n sprong in de weg. Succesvolle Aziatische landen als Zuid-Korea en Taiwan zijn dan ook begonnen met de bescherming van hun landbouw. Op die manier stimuleerden ze de binnenlandse markt voor hun industrie, waarmee ze vervolgens de wereldmarkt op gingen.¹⁵

MONDIALE VOEDSEL

Een wereldwijde liberalisatie van de landbouwbeleid leidt ook tot een wereldwijd overaanbod van voedsel (ten opzichte van de vraag, zoals we verstaan). Dat overaanbod van voedsel leidt een sterke prijsval. Door die prijsval kan echter over tien of twintig jaar een tekort gemakkelijk tot een wereldwijde internationale graanprijzen voor de westerse consument maar een brood bij de bakkers worden. Maar voor de armen in ontwikkelingslanden wordt voedsel dan duur als nu zou gebeuren. Het tekort aan invoerrechten van de

Hoewel de gedachte aan een wereldwijde liberalisatie van de westerse burger nauwelijks wordt vervaagd, is zo'n ontwikkeling niet onomkeerbaar. De grote reserves aan landbouwproductie voor productieverhoging en veredelingstechnieken worden in de komende decennia voor de wereldvraag alleen maar te kort. Het wordt geïnvesteed in andere gebieden.¹⁶ Een internationale liberalisatie van de landbouwbeleid die de wereldwijde vraag voor de rijkste agrarische producten geeft daarvoor een verlies van publieke investeringen. Het onderzoek de afgelopen jaren heeft laten zien dat de prijzen in de lange termijn kunnen zo de vraag voor hoge prijzen en de vraag in de lange termijn.

MANAGED TRADE

Veel beter is het om de landbouwproductie op een niveau te brengen dat hoog is om voldoende productie voor de toekomst te waarborgen.

met dan ook totaal oneens met de neoliberaal die voor de Afrikaanse boeren komen. Van haar mogen de arme landen hun boeren beschermen en de rijke landen de productie maar beheersen.¹² Het is niet terugwinnen van de eigen markt door beschermende maatregelen. De meeste arme ontwikkelingslanden zijn dan ook niet aangesloten bij de WTO pleit voor liberalisering. De meeste arme landen zitten als Brazilië, maar niet als ontwikkelingslanden die de hulp nodig hebben om hun eigen boeren te beschermen. De WTO binnen Brazilië bestaan uit de tegenstellingen. De grote boeren achter landbouwminister Roberto Barreto heeft van Lula, zijn vóór de kleine boeren die georganiseerd zijn in agraarische verenigingen en een spreekbuis hebben voor plattelandsontwikkeling.

Neoliberalisme en liberale sociaal-democratie vaak dat bescherming van de boeren schadelijk is voor de armen die moeten kopen. Daarbij wijzen op het grootste deel van de plattelandse boeren. Ze vergeten dat de armen voor lage voedselprijzen als gevolg van de liberalisering geen werk hebben en niets verdienen. De massa van boeren in staat is om te concurreren met de vraag naar arbeid en naar de binnenlandse markt. De binnenlandse markt die weer een leerschool is voor de wereldmarkt. Het idee is dat de boeren kunnen overslaan en direct naar de export van industrieproducten kunnen maken is achterhaald. De hoge transactiekosten en de slechte infrastructuur staan zo'n sprong voor de Aziatische landen als China aan zijn dan ook begonnen met de liberalisering van hun landbouw. Op die manier kan de binnenlandse markt worden beschermd waarmee ze vervolgens de concurrentie kunnen afdwingen.

MONDIALE VOEDSELZEKERHEID

Een wereldwijde liberalisering van het landbouwbeleid leidt ook tot een ander gevaar. Vandaag zijn de landbouwprijzen laag door een mondiaal overaanbod van landbouwproducten (ten opzichte van de koopkrachtige vraag welteverstaan). Dat overaanbod is klein, maar door de lage prijselasticiteit van de vraag en het aanbod van voedsel leidt een klein overschot tot een sterke prijsval. Door diezelfde lage elasticiteit kan echter over tien of twintig jaar een klein tekort gemakkelijk tot een verdrievoudiging van de internationale graanprijzen leiden. Voor de westerse consument maakt dat weinig verschil: een brood bij de bakker wordt 30 cent duurder. Maar voor de armen in de minst ontwikkelde landen wordt voedsel onbetaalbaar — twee keer zo duur als nu zou gebeuren door een beschermend invoerrecht van vijftig procent.

Hoewel de gedachte aan voedseltekorten bij de westerse burger na jaren van overvloed is vervaagd, is zo'n ontwikkeling niet ondenkbaar. De grote reserves aan land en water en de ruimte voor productieverhoging door eenvoudige veredelingstechnieken worden snel minder. In de komende decennia kan de groei van de wereldvraag alleen worden bijgehouden als er tijdig wordt geïnvesteerd in nieuwe technieken.¹⁶ Een internationale liberalisering van het landbouwbeleid die de rentabiliteit in de belangrijkste agrarische productiegebieden verlaagt geeft daarvoor een verkeerd signaal. Zo zijn de publieke investeringen in landbouwkundig onderzoek de afgelopen jaren wereldwijd al flink gedaald.¹⁷ Lage prijzen en overaanbod op korte termijn kunnen zo de voedingsbodem vormen voor hoge prijzen en voedselonzekerheid op de lange termijn.

'MANAGED TRADE'

Veel beter is het om de internationale landbouwprijzen op een niveau te houden dat hoog genoeg is om voldoende productiecapaciteit voor de toekomst te waarborgen. Aanbodbeheersing

moet voorkomen dat de productiecapaciteit op korte termijn tot overschotten leidt. Technisch gezien kan dat vrij eenvoudig geregeld worden door de handel in landbouwproducten van de rijke landen te quoteren. Daarbij zouden de exporten van deze landen moeten worden teruggedrongen door het instellen van maximumquota op de exporten (plafonds) en minimumquota op

De koepelorganisatie van West-Afrikaanse boeren ROPPA is het totaal oneens met de neoliberale economen die voor de Afrikaanse boeren zeggen op te komen

de importen. Die quota moeten geënt worden op de exporten en importen die landen hadden in een bepaald basisjaar, waarbij op de exportquota een korting wordt toegepast om de wereldmarktprijzen op een acceptabel niveau te brengen. Binnen dit systeem mogen landen verder zelf uitmaken hoe ze hun boeren steunen, want de quota voorkomen dat die steun leidt tot dumping of importverdringing. Om de flexibiliteit te waarborgen en een efficiënte specialisatie te bevorderen, kunnen quota verhandelbaar gemaakt worden tussen landen. De export van ontwikkelingslanden moet niet gequoteerd worden, want die moeten hun marktaandeel juist kunnen uitbreiden. Wel is het nodig het aanbod van gewassen als koffie en cacao te beheersen om de prijzen daarvan te verhogen. Dat is moeilijk, maar niet onmogelijk, zoals neoliberale economen beweren.¹⁸

In het huidige politieke klimaat klinkt een pleidooi voor quotering als vloeken in de kerk. Toch sluit het aan bij het besluit van de Uruguay Ronde om de gesubsidieerde landbouwexporten met 21% te verminderen. Zonder de achterdeur van de directe inkomstenstoelagen was dit neergekomen op een quotering van de

exporten, want noch de vs noch de EU kunnen hun belangrijkste landbouwexporten zonder steun overeind houden. Het sluit ook aan bij de melkquota die de groei van de boterberg in de EU effectief hebben beteugeld. De boeren willen die quota houden, want ze maken een lonende melkprijs mogelijk, maar de zuivelindustrie niet, want die wil meer exporteren. Daarom wil de Europese Commissie van de quota af. Daarbij worden soms vreemde tactieken gebruikt. Zo is de bevinding in een door de Commissie zelf bestelde modelstudie dat juist aanscherping van het quotabeleid het best scoorde op belangrijke beleidsdoelen uit de publiciteit gehouden.¹⁹

Lage prijzen en overaanbod op korte termijn kunnen de voedingsbodem vormen voor hoge prijzen en voedselonzekerheid op de lange termijn

Quotering van de internationale landbouwhandel betekent geen *free trade*, maar een multilateraal systeem van *managed trade*. Al in de jaren '30 werd ingezien dat dit nodig was. Toen was al duidelijk geworden dat de liberale (neoklassieke) economische theorie voor de landbouw niet opgaat. In deze sector werken miljoenen kleine producenten die hun aanbod niet in de hand kunnen houden en geconfronteerd worden met een continue stroom van productieverhogende vernieuwingen. De onzichtbare hand van de markt leidt hier niet tot een normaal evenwicht maar tot een chronisch overaanbod en te lage prijzen.²⁰ Vandaar dat de Volkerenbond, het landbouwministerie van de Amerikaanse New Deal regering, de econoom Keynes als topadviseur van de Britse regering, en de voedsel- en landbouwconferentie van de Verenigde Naties allemaal kozen voor een multilaterale ordening van de landbouwmarkten.²¹ In

de GATT van 1947 leidde dit tot een compromis, waarbij vrijhandel werd omarmd als algemeen principe, maar landen hun landbouw mochten beschermen mits ze hun productie en exporten zouden beheersen.

Het probleem was echter dat agro-industriële belangen in de vs en de EU een offensief protectiebeleid afdwongen waarbij ze de aanbodsbeheersingsregels van de GATT met voeten traden. De vs handhaafden kwantitatieve invoerbeperkingen voor suiker en zuivel zonder hun eigen productie te beperken en beide blokken gebruikten exportsubsidies om hun marktaandeel op te voeren. Onder de GATT was dit illegaal, maar daar trok men zich niets van aan.²² Het waren deze offensieve protectiebelangen die bij de Uruguay Ronde bekookstoofden dat prijssteun en invoerrechten omlaag moesten, maar directe inkomenstoelagen werden toegestaan. Zo werd een rijkeluisinstrument om door te gaan met verkapte dumping gelegaliseerd, terwijl andere landen hun douanebarrières moesten afbouwen. De neoliberale economie diende daarbij slechts als legitimatie.²³

NAAR EEN NIEUW INTERNATIONAAL LANDBOUWBELEID

Liberalisering geldt nu als hoogste wijsheid op wereldhandelsgebied. De voorstanders van *managed trade* zijn in de hoek gezet als anti-multilateralisten (anti- of andersglobalisten). Ook veel sociaal-democraten pleiten niet langer voor multilaterale ordening, maar voor consequente doorvoering van het liberaliseringsprogramma. Zonder er goed over na te denken dreigen ze op die manier bij te dragen tot wat in feite de *legitimizers* de wereld hebben opgedrongen.

Het is van belang om in dit debat de doelen van de middelen te scheiden. Als het ons werkelijk gaat om de boeren in ontwikkelingslanden, kan de gepropageerde landbouwliberalisatie wel eens funest uitpakken. Beter is het te pleiten voor rechtvaardige multilaterale arrangementen die de armen in de wereld echt perspectief

bieden. Ontwikkelingslanden worden gebaat bij de vorming van wereldmarkten, een bescherming tegen goedkope invoer, en een afbouw van aanbodbeheersing die landbouwprijzen te stabiliseert en meer kunnen koersen en lage-inkomenslanden d

Noten

1. Zie bijvoorbeeld Kees de Graaf en Diederik Samsom, 'Aanpak van landbouwbeleid kan niet wachten. Arme landen worden steeds dupe van Europees beleid', in: *de Volkskrant*, 11/11/2005 en Yannick du Pont, 'Een nieuw landbouwbeleid', in: *de Volkskrant*, 11/11/2005. Landbouwsubsidies zijn al decennialang voor miljoenen Afrikaanse boeren.
2. Ondanks het feit dat het landbouwverkiezingsprogramma van de EU in 2006 spreekt over het afbouwen van tijdelijke afschermingsmaatregelen op wereldmarkten in ontwikkelingslanden, spreekt men zich niet te veel uit vóór de liberalisering van de wereldhandel.
3. Zie ook J. Baffes & H. B. Jensen, 'Experience with decoupling agricultural support', in: J. Aksoy & J. C. Beghin (eds), *Global agricultural trade and development countries*. World Bank, Washington, D.C. 2001.
4. Zie voor Nederland, N. van den Broek, 'Nederland, Nederlandse landbouw Vakbond', in: *Landbouw Toekomst* (Sulkaert), *Brief aan de vaste commissie voor Landbouw, Natuur en Visserij*, 31/1/2005. Voor België: Plateformes des ONG's, Wallonie et Flamandes de Développement, Oxfam-Solidarité, Confédération des Paysans Belges, Fédération Wallonie-Brabant.

... dit tot een compromis, werd omarmd als algemeen en hun landbouw mochten hun productie en exporten

... echter dat agro-industriële in de EU een officieel protecie waarbij ze de aanbodsbe in de GATT met voeten traden. ... kwantitatieve invoerbeper en nuvel zonder hun eigen en en beide blokken gebruik om hun marktaandelen op de GATT was dit illegaal, maar niets van aan.²² Het waren ... belangen die bij de ... streefden dat prijssteun laag moesten, maar directe ... werden toegestaan. Zo werd ... ment om door te gaan met ... gelegaliseerd, terwijl andere ... moesten afbouwen. ... diende daarbij slechts

INTERNATIONAAL

... als hoogste wijsheid ... De voorstanders van ... de boek gezet als anti-mul ... andersglobalisten). Ook ... pleiten niet langer voor ... maar voor consequente ... liberaliseringsprogramma. ... te denken dreigen ze op ... tot wat in feite de legi ... venant dat de grote free ... ben opgedrongen. ... om in dit debat de doelen ... schieden. Als het ons werke ... in ontwikkelingslanden, ... de landbouwliberalisatie ... paken. Beter is het te pleiten ... multilaterale arrangeren ... de wereld echt perspectief

De landbouw op de schop Niek Koning & Joep van den Broek *Liever quoteren dan liberaliseren*

bieden. Ontwikkelingslanden zijn het meest gebaat bij de vorming van regionale landbouwmarkten, een bescherming van deze markten tegen goedkope invoer en een mondiaal systeem van aanbodbeheersing om de internationale landbouwprijzen te stabiliseren. De PvdA zou meer kunnen koersen op de G33-coalitie van lage-inkomenslanden die binnen de WTO pleit

voor dit soort zaken, en minder op de commerciële landbouwbelangen van landen als Brazilië. Dichterbij huis zou de PvdA de voorzichtige coalitievorming voor een eerlijke ordening van de landbouwmarkten kunnen koesteren die zich nu tussen ontwikkelings- en landbouworganisaties begint af te tekenen rond de Europese suikerhervorming.

Noten

- 1 Zie bijvoorbeeld Kris Douma & Diederik Samsom, 'Aanpassen landbouwbeleid kan niet meer wachten. Arme landen zijn nog steeds dupe van Europees beleid', in: *de Volkskrant*, 13/7/2005 en Yannick du Pont (EVS) in *de Volkskrant*, 17/8/2005: 'Landbouwsubsidies zijn dodelijk voor miljoenen Afrikanen'.
- 2 Ondanks het feit dat het PvdA-verkiezingsprogramma 2002-2006 spreekt over het toestaan van tijdelijke afscherming van markten in ontwikkelingslanden, spreekt men zich principieel uit vóór de liberalisering van de wereldhandel.
- 3 Zie ook J. Baffes & H. de Gorter, 'Experience with decoupling agricultural support', in M.A. Aksoy & J.C. Beghin (red.), *Global agricultural trade and developing countries*, Wereldbank, Washington, D.C. 2005.
- 4 Zie voor Nederland: Novib, LTO Nederland, Nederlandse Akkerbouw Vakbond, NAJK & Platform Toekomst Suikermarkt, *Brief aan de vaste commissie voor Landbouw, Natuur en Voedselkwaliteit*, 31/1/2005. Voor België: Plateformes des ONG Wallonnes et Flamandes de Développement, Oxfam-Solidarité, Confédération des Betteraviers Belges, Fédération Wallonne de

l'Agriculture, Algemeen Boeren Syndicaat, Boerenbond, Société Générale des Fabricants de Sucre Belges, *Press release*, 26-9-2005.

- 5 A. Maizels, *Commodities in crisis: the commodity crisis of the 1980s and the political economy of international commodity policies*, Oxford: Clarendon Press, 1992.
- 6 P. Robbins, *Stolen fruit: the tropical commodities disaster*, London etc.: Zed Books & CTA, 2003.
- 7 T. Dijkstra, *Horticultural marketing channels in Kenya: structure and development*, proefschrift Wageningen Universiteit 1997.
- 8 'Aid for Trade? An Evaluation of Trade-Related Technical Assistance', IOB rapport nr. 300. Ministerie van Buitenlandse Zaken, Den Haag, oktober 2005.
- 9 X. Diao, A. Somaru & T. Roe, 'A Global Analysis of Agricultural Reform in WTO Member Countries', in: M.E. Burfisher (red.), *Agricultural Policy Reform in the WTO — the Road Ahead*. Agricultural Economic Report No. 802. Economic Research Service, USDA, Washington, D.C. 2001.
- 10 N. Koning, N. Heerink & S. Kauffman, *Food insecurity, soil degradation and agricultural markets in West Africa: why current policy approaches fail*, Oxford Development Studies, jaargang 29 (2001) nr. 2.
- 11 NRC *Handelsblad*, 2/7/2005.
- 12 ROPPA-bestuurslid Saliou Sarr

op een conferentie van de Noorse Boerenbond op 27 juli jl. in Genève.

- 13 ROPPA, *Conclusions de l'atelier régional sur la Politique Agricole de l'UEMOA (Ouagadougou, 2, 3 et 4 octobre 2001)*, Note à l'attention du Président de la Commission de l'UEMOA
- 14 Zie de *Call from Chapeco*, januari 2005, www.dakardeclaration.org/IMG/pdf/Chapeco_ENG.pdf.
- 15 N. Koning, *Agricultural trade liberalisation and the LDCs: what can be learned from the history of developed countries. Paper prepared for the Babcock workshop on 'Agricultural trade liberalisation and the least developed countries'*, Wageningen, 2-3 december 2004.
- 16 M.W. Rosegrant, M.S. Paisner, S. Meijer & J. Witcover, *2020 Global food outlook: trends, alternatives, and choices*, International Food Policy Research Institute, Washington DC 2001. Voor technische aspecten zie bijvoorbeeld D. Tilman, K.G. Cassman, P.A. Matson, R. Naylor & S. Polasky, 'Agricultural sustainability and intensive production practices', in: *Nature*, vol. 418 (2002) 8: 617-677.
- 17 P.G. Pardey & N.M. Beintema, *Slow magic: agricultural R&D a century after Mendel*, IFPRI, Washington, D.C. 2001.
- 18 N. Koning, M. Calo & R. Jongeneel, *Fair trade in tropical export*

crops is possible: international commodity agreements revisited, North-South Discussion Paper 3, Wageningen UR North-South Centre 2004. N. Koning & P. Robbins, Supply management for supporting the prices of tropical export crops, Paper for the Strategic dialogue on commodities, trade, poverty and sustainable development, Barcelona 13-15 June 2005.

19 Het onderzoeksrapport waarin de bevinding is opgenomen is: INRA-Wageningen Consortium, Study on the Impact of Future Opti-

ons for the Milk Quota System and the Common Market Organisation for Milk and Milk Products, Final Report of the study carried out for the European Commission, June, 2002. De officiële publicatie waarin het betreffende ('cut quota') scenario is geschraapt is: Commission of the European Communities, Report on milk quotas, Commission Working Document Brussels 10.7.2002, SEC(2002) 789 final.

20 Zie de klassieker van W.W. Cochrane, Farm prices — myth and

reality, Minneapolis 1959.

- 21 B.S. Chimni, International commodity agreements: a legal study, London etc.: Croom Helm, 1987.
- B.E. Henningson, United States agricultural trade and development policy during world war II: the role of the Office of Foreign Agricultural Relations, Ph. D. dissertatie, University of Arkansas, 1981.
- 22 A.F. McCalla, 'Agricultural trade liberalization: the ever-illusory grail', in: *American Journal of Agricultural Economics*, jaargang 75 (1993) no. 5.

De landbouw op de schop

De krachten van de landbouw in Nederland

RUDY RABBINGE

Erg populair is de landbouw op de schop. De algemene beeldvorming is bepaald door de negatieve voorbeelden die worden uitvergroot. Het is niet de landbouw die de zin naar voren geeft. Het is de landbouw die zou subsidie moeten krijgen, vooral de grote boeren. Het is de landbouw die onvriendelijk, verouderd en onaanvaardbaar is voor ontwikkelingslanden. Het is de landbouw die in standhouding van naturen, maar die niet kan worden door het importerende land. Het is de landbouw die de vervoer die ten koste gaat van de landbouw. Het is de landbouw die de landbouw van de Nederlandse landbouw heeft overleefd. Het is de landbouw die met de scheepbouw en de landbouw mogelijk uit ons land verdwijnt.

In deze bijdrage wordt de hand van een vijand in de landbouw mythen over de Nederlandse landbouw. Vervolgens wordt de landbouw bedreigingen en de landbouw bedreigingen en de landbouw bedreigingen te relatie tot het Europese landbouw.

Over de auteur Rudy Rabbinge is een landbouw econoom van Wageningen UR. Hij is ook een Graduate School van de Wageningen UR. Hij is ook een landbouw econoom van Wageningen UR.

Woot De landbouw op de schop